

Miguel de Cervantes y Saavedra

Důmyslný rytíř
DON
QUIJOTE
DE LA MANCHA

DŮMYSLNÝ RYTÍŘ
DON QUIJOTE
DE LA MANCHA

Miguel de Cervantes y Saavedra

Důmyslný rytíř
DON
QUIJOTE
DE LA MANCHA

Upravila Jitka Škápíková

Copyright © Fortuna Libri, 2015
Copyright © Jitka Škápíková, 2015
Cover design © Daniela Antalovská, 2015

ISBN 978-80-7321-987-1

Je tomu už čtyři stovky let, co vznikl jeden z nejslavnějších humoristických románů světa, a přece je překvapivě aktuální. Jeho hrdina se dopouští všelijakých bláznivých, praštěných a často hodně nebezpečných kousků proto, že neumí rozlišit skutečnost od fantazie, která se vylíhla v hlavě nějakého spisovatele. Stejně donkichotsky by dopadl hrdina jedenadvacátého století, fanatický čtenář fantasy a sci-fi literatury, divák akčních filmů či hráč počítačových her, který by se pokusil napodobit své hrdiny.

Miguel de Cervantes y Saavedra, slavný spisovatel, autor Dona Quijota, neměl snadný život. Pocházel z rodiny zchudlého šlechtice, která často trěla bídu s nouzí. Spolu se svým otcem ranhojičem prošel Španělsko křížem krážem a viděl spoustu utrpení. V mládí se nechal najmout k námořnictvu a bojoval v bitvě u Lepanta – španělské a benátské loďstvo v ní u řeckého pobřeží porazilo Turky – a tam přišel o ruku. Když se konečně vracel do Španělska, přepadli loď, na které plul, piráti a Cervantes strávil pět let v alžírském zajetí. Po návratu do vlasti se na jeho hrdinské činy zapomnělo. Marně sháněl pořádné zaměstnání a skončil jako výběrčí daní. Nešlo mu to a pro chyby v účtech se několikrát dostal za mříže. A pak mu svitlo: Zkusím si přivydělat psaním! Byl to dobrý nápad. Pan Cervantes vymyslel postavu jistého zemana, zaníceného čtenáře rytířských románů. Středověké ideály cti, šlechtnosti a statečnosti ho nadchly natolik, že se rozhodl žít podle oblíbených literárních hrdinů. Román Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha vyšel poprvé v Madridu v roce 1605 – přesněji řečeno jeho první část – a stal se bestsellerem. Velkolepý úspěch mělo i pokračování, které Cervantes vydal zhruba o deset let později. Dalo by se předpokládat, že si na něm pan autor nahrabal slušné jmění. Ale kdepak, Cervantes zůstal až do smrti chudý. 23. dubna 1616 měla zubatá zláštní žeň. V ten den v Madridu podtála život Miguela de Cervantese a ve Stratfordu nad Avonou neméně slavného Williama Shakespeara.

DÍL
PRVNÍ

1.

V jedné vesnici ve Španělsku, v kraji nazvaném la Mancha – když si to přeložíme do češtiny, znamená to, že je v tom kraji velké sucho – žil kdysi v pradávnu jeden ne zrovna majetný pán z urozeného rodu. Jmenoval se prý Alonso Quijada, Quesada a možná taky Quijano, to už vám dneska nikdo přesně nepoví. Tomu šlechtici bylo asi tak padesát let. Byl vysoký a urostlý, ale hubený jako lunt. Nosil kabát z černého sukna, sametové kalhoty a špičaté střevíce. Žil se svou hospodyní, jedním sluhou a mladinkou neteří.

Vedl si vcelku skromně, staral se o svůj statek a občas si rád vyšel na lov. Ale úplně nejraději ze všeho si četl. Ležel v knížkách každou volnou chvíli. Byl zkrátka blázen do dobrodružných románů a někdy se do nich začel tak soustředěně a s chutí, že zapomínal na svět kolem sebe. Za knížky dal všechny peníze, co měl. A když už mu žádné nezbyly, klidně prodal třeba kus pole, jen aby si mohl domů nanosit všechny knihy, co se tehdy daly sehnat. Hemžilo se to v nich udatnými rytíři, kteří pro lásku krásné paní konali hrdinské skutky, vyzývali soky na souboj, napravovali všechny možné křivdy, urážky a nepravosti a neváhali pustit se do boje třeba s obry nebo jinými ob-ludami a potvory.

Ten pán četl od rána do večera i v noci při svíče, až mu to čtení jednou vlezlo na mozek. V hlavě se mu to úplně pomotalo. Už nevěděl, co je pravda a co vymyšlená historka, všechno se mu to slilo dohromady. Uvěřil, že se ty z palce vycucané báčorky, o kterých se v knížkách píše, doopravdy staly, a chtěl být stejně statečný a udatný jako románoví hrdinové. Proto se rozhodl, že se stane potulným rytířem a vykoná činy ještě odvážnější a skvělejší než oni. Jednoho

krásného dne vystrachal kdesi v komoře starou zbroj, která mu zbyla po prapraděděčkovi – byla už celá rezavá a možná na ní rostl i mech –, pořádně ji vyčistil a vyspravil. Mořil se s tou prací skoro týden. Pak si dal ze stáje přivést koníka. Byla to herka stará a hubená, ale jemu připadalo, že je to ten nejskvělejší kůň, kterého mu budou všichni závidět. No jo, ale jakpak se bude jmenovat, napadlo ho. Oř udatného rytíře se nemůže jmenovat Hnědka nebo nedejbože Máňa, to ne, to by se nehodilo! Přemýšlel dlouho, až ho napadlo jméno krásné a dostatečně důstojné: Rocinante.

A teď už mu zbývalo jen vymyslet stejně zvučné jméno pro sebe. Po dalším týdnů hloubání na to přišel: bude si říkat don Quijote. A aby se hned vědělo, odkud pochází, přidal k tomu ještě, že je z kraje Mancha – to proto, aby na něj mohli být všichni krajani náležitě pyšní. Don Quijote de la Mancha, to je to pravé jméno pro hrdinu! A pak už si konečně mohl dát osedlat Rocinanta a vyrazit do světa za dobrodružstvím.

Ale ne! Vlastně mu chyběla ještě jedna veledůležitá věc. Musel si najít dámu svého srdce, svou lásku, svou vyvolenou. Právě pro ni bude všechny ty hrdinské činy konat. Tak to rytíři mají a tak to prostě musí být. V jeho vsi ale nebyla žádná dívka ani paní, která by se pro tuhle ctihodnou roli hodila – nebo to tomu pánovi aspoň tak připadalo. Dlouho dumal, až si vzpomněl, že kdysi slyšel vyprávět o jistém hezkém selském děvčeti. Žilo v nedalekém městě jménem Toboso a jmenovalo se Aldonza Lorenzová. Ten pán – my už mu teď budeme říkat don Quijote de la Mancha – se rozhodl, že právě dotyčná Aldonza bude jeho vysněná princezna. K jejím nohám složí uťatou hlavu obra anebo nějaké podobné důkazy své udatnosti. A protože jméno Aldonza Lorenzová není pro princeznu nic moc, rozhodl se, že jí bude říkat doña Dulcinea z Tobosa.

Teď už mu v cestě opravdu nic nebránilo.

2.

Jednoho časného rána – byl zrovna červenec a vedro jako v peci – vyjel don Quijote postranními vrátky ze dvora a nikomu doma neřekl ani popel. Byl celý natěšený a měl báječnou náladu. Ale sotva vyjel za humna, napadlo ho, že přece jen na něco moc a moc důležitého zapomněl. Aby se směl pustit do boje s nějakým udatným rytířem, musí být sám na rytíře pasován. Tak to tenkrát chodilo. Jenže don Quijote žádným rytířem nebyl! Co teď? Vyřeším to jednoduše, pomyslel si, nechám se pasovat prvním rytířem, kterého potkám. Že se to dělá právě takto, o tom četl v knihách mnohokrát.

Jel a jel, kam Rosinanta jeho hubené nožky vedly, a přitom spřádal plány na úžasná dobrodružství, která má před sebou a která ho proslaví po celém kraji. A to se mu popravdě řečeno podařilo – i když trochu jinak, než si původně přál, jak se brzy dozvíme.

Cesta ubíhala pomalu, slunce pražilo čím dál víc. Don Quijote ne a ne narazit na někoho, s kým by mohl změřit odvahu a sílu svých paží. K večeru už byl z toho vandrování celý umořený a pořádně mu vyhládlo. Ostatně Rocinantovi taky. Proto se budoucí rytíř rozhodl, že se poohlédne po nějakém zámku nebo salaši, kde by se ubytoval. K večeru konečně dorazil do hostince. Byl docela obyčejný a taky trochu odrbaný, ale donu Quijotovi připadal jako pohádkový hradní palác se spoustou věží a věžiček, střechou pobitou pravým stříbrem, s hlubokým příkopem a padacím mostem.

„Pr, Rocinante!“ pravil a čekal, že se na hradbách objeví trpaslík a zatroubí mu na uvítanou fanfáru. Ale trpaslík nikde! Vtom jako z udělání hnal kolem jakýsi pasák stádo prasat a troubil na roh, aby se mu čuníci nerozutekli. Vida, řekl si don Quijote, už je to tady.

Slavnostní fanfára na mou počest! Nadmíru spokojený vešel do hostince.

„Pojďte dál, pane!“ uvítal ho ode dveří hostinský – dobromyslný tloušťík a velký šprýmař. Když viděl tu podivnou postavičku, málem se rozesmál na celé kolo. Ten se ale vyparádil, pomyslel si. Otlučená helma s hledím z papíru přivázaná za ušima zelenými špagátky, prastaré kopí a štít, ta křivonohá herka, na které přijel, to mě podrž! No co, host je host. Hlavně jestli bude mít na zaplacení. „Hledáte nocleh, pane? Jestli ano, budete se muset spokojit s málem. U nás se spí na slámě, víme?“

„Nevadí. Pro mne, pane kasteláne, sláma postačí, poněvadž mou ozdobou jsou mé zbraně a mým odpočinkem boj,“ pravil don Quijote

šroubovanou mluvou, kterou pochytil od románových hrdinů. „Nejprve se však řádně postarejte o mého koně, protože je to nejlepší zvíře, co pod sluncem jí chléb.“

Hospodský zavrtěl hlavou, myslel si svoje a šel se postarat o prapodivného hosta i o jeho dopravní prostředek.

Don Quijote se posadil za stůl a poručil si večeři. Jenže jak na potvoru v celé hospodě neměli toho dne nic jiného, než pár kousků nedopéčené tresky a tvrdý chleba, kterého už se chytala plíseň. Náš hrdina se ale pustil s chutí do jídla, jako by to byly samé vybrané lahůdky.

Po večeři si zavolal hostinského, klekl si před ním na jedno koleno a řekl mu: „Nevstanu, statečný rytíři, dokud mi vaše dvornost neudělí poctu, o kterou vás chci nyní požádat.“

„Asi mu přeskočilo,“ zamumlal si hospodský pod fousy. Ale protože se za ta léta naučil nedivit se vůbec ničemu, nahlas ani nemukl.

A don Quijote pokračoval dál: „Nuže, prosím a pokorně žádám, abyste mě zítra pasoval na rytíře. Této noci budu v hradní kapli bdít ve zbrani a zítra, jak jsem řekl, se naplní to, čeho si tolik přeji. Pak budu moci podle své povinnosti a svého předsevzetí vyjetí do všech čtyř dílů světa za dobrodružstvím a pomáhati potřebným, což je úkolem potulných rytířů, jako jsem já.“

Hospodský byl liška podšitá a dostal chuť kapánek se pobavit na účet svého hosta. A tak si řekl, že jeho praštěnému nápadu vyhoví.

„Jistě, velectihodný pane, to je chvályhodné přání,“ odvětil. „Zvlášť u tak vynikajícího muže, jakým bezesporu jste – alespoň soudím podle vašeho statného zjevu! Přiznám se vám, že i já sám jsem se za svých mladých let oddával tomuto ušlechtilému řemeslu. Je v tom však háček. V našem hradě nemáme žádnou kapli.“

„Ne? A jak je to možné?“ divil se don Quijote.

„Byla stará a vetchá, musel jsem ji nechat strhnout a ještě jsme nestihli vystavět novou. Ani nevíte, jak mě to mrzí!“ povídal hospodský a v očích mu jen hrálo. „Nicméně pokud vím, je-li to nutné, u zbrani lze bdít kdekoliv. Jestli vám to nevadí, můžete se přes noc postavit třeba na dvorek – tedy na hradní nádvoří.“

Co se dá dělat, pomyslel si don Quijote. Hlavně že ho zítra čeká slavnostní obřad, tak velkolepý, že ho svět neviděl.

„A že jsem tak smělý, ctihodný pane, peněz máte dost?“ zeptal se opatrně hostinský.

„Nemám ani vindru!“ odpověděl don Quijote kapánek podrážděně. „V žádném románu jsem se nedočel, že by s sebou nějaký potulný rytíř nosil peníze!“

„Ale to se velmi mýlíte, velevážený! I když se o tom v knihách nemluví – autorům to nejspíš připadalo tak samozřejmé, že se o tom ani neuráčili psát –, všichni potulní rytíři s sebou odjakživa vozili nadité měšce, čisté spodky a košile a občas i různé léčivé masti k léčení utržených ran. To se ví, ne vždycky na bitevním poli narazíte na doktora. A taky si s sebou brali zbrojnoše. Vy snad žádného nemáte?“

Don Quijote trochu posmutněl. „Vidíte, to mě nenapadlo.“

„V tom případě vám důrazně kladu na srdce, abyste nadále necestoval bez peněz a těch ostatních náležitostí, které jsem vám vyjmenoval. Uvidíte, že se vám budou hodit.“

Don Quijote slíbil, že radu hostinského poslechne. Nechal se zavést na dvorek, zbraně uložil do koryta vedle studny, navlékl si štít, chopil se kopí a se vznešeným výrazem ve tváři si to začal rázovat kolem koryta tam a zpátky.

Snesla se noc, ale měsíc svítil jasně jako lucerna. Vtom si jeden mezkař vzpomněl, že nedal dost napít svým mezkům, a šel to napravit. Jenže se nemohl dostat k vodě, protože do koryta u studny si don Quijote naskládal tu svou povedenou zbroj.

„Poslyš, chlape, dej si ty krámy stranou,“ řekl mezkař donu Quijotovi.

„Ruce pryč, ať jsi kdokoliv!“ obořil se na něj budoucí rytíř. „Nesahej na zbraně nejstatečnějšího muže, který se kdy opásal mečem. Nech je být, je-li ti život milý!“

Ale mezkař, jako by ho neslyšel, vytáhl zbroj z koryta a mrskl s ní na zem, až to zařinčelo. Do dona Quijota vjela zlost. Zvedl kopí oběma rukama a dal jím mezkaři ránu přes hlavu. Ten padl na zem jako zralá hruška a ztratil vědomí. Don Quijote sebral svoje zbraně, uložil je zpátky do koryta a už si to zase štrádoval po dvoře, jako by se nechumelilo.

Než se nadál, přišel druhý mezkař. I on chtěl vyndat zbraně z koryta a nabrat vodu pro dobytek, ale dopadl stejně jako jeho kolega.

Za chvílku byl dvorek plný lidí. Hluk, rány a křik je vytáhly z šenku i ze slavníků. Don Quijote zatím nerušeně rázoval podél koryta s mečem v ruce a polohlasně promlouval ke své vysněné krásce:

„Pomozte mi, paní krásy, moci a sílo mého chorého srdce, v této první potupě, jež se mi děje! Necht' mě neopouští vaše přízeň a ochrana!“ Tím si dodával odvahy pro případ, že by se na něj sesypali všichni mezkaři světa.

„Co to tam ten člověk dělá?“ šlo od úst k ústům.

„Nevšímejte si ho, lidičky. Nejspíš má o kolečko víc. Nechte ho být a držte se od něj radši dál,“ uklidňoval své hosty hospodský a rozhodl se, že toho chudáka raději pasuje na rytíře hned a co nejrychleji ho vypakuje z hospody. Opatrně šel blíž a převládáním hlasem promluvil:

„Slovutný pane, omluvte tu hloupou, nevzdělanou chášku. Vždyť oni vůbec nechápou, kdo jste. Pojdte, pustíme se do toho pasování rovnou.“

Don Quijote souhlasil. Dobře totiž věděl, že dokud není rytířem, nemůže se zbraní v ruce pomstít jakoukoli urážku. Jen pravý rytíř smí vyzvat protivníka na souboj. Tak praví pravidla, to vyžaduje čest. A právě čest je pro rytíře ze všeho nejdůležitější.

Hostinský – pro dona Quijota hradní pán – přinesl knihu, kam zapisoval slámu a obrok, které dával mezkařům. Nakládal s ní velmi obřadně, jako by to byla Bible. Naoko z ní dlouze četl, pak přikázal donu Quijotovi, aby poklekl. Chvilí si něco mrmlal pod fousy a pak přetáhl dona Quijota jeho vlastním mečem po rameni, až novopečenému rytíři málem vyhrkly bolesti slzy.

„Tak a máme to! Hotovo, pane rytíři, můžete vyjet do světa!“ řekl hostinský a měl co dělat, aby nepukl smíchy.

Don Quijote byl dojatý. To byl ale překrásný a přeslavnostní obřad, myslel si. Teď jsem konečně pravým rytířem a nic už nestojí v cestě tomu, abych všem ukázal, jaký jsem hrdina. Osedlal Rocinanta, objal hostinského na rozloučenou a mnohokrát mu poděkoval. Pak se vyškrábal do sedla a vyjel ze vrat.

Hostinský se nakonec ani nesháněl po zaplacení. Co by si na tom bláznovi bláznovském vzal? Ostatně, ta legrace byla za všechny peníze!

Za kopcem vykukovaly první sluneční paprsky. Don Quijote jel širou, vyschlou rovinou kraje Mancha a bylo mu krásně. Měl takovou radost, že to s ním v sedle skoro šilo. A pak si vzpomněl na to, co mu poradil hostinský: že každý správný rytíř s sebou má vozit dostatek peněz, čisté košile a spodáry, nějaké ty zázračné vodičky a mastičky na kurýrování ran z boje a hlavně – musí mít zbrojnoše.

Že mě to netrklo hned, vyčítal si novopečený rytíř, bez zbrojnoše se za dobrodružstvím vydat nemůžu. Nojo, zbrojnoš, to se lehko řekne, ale komu tak důležitou úlohu svěřit? Vzpomněl si na svého souseda, ten by se za zbrojnoše hodil znamenitě! Otočil Rocinanta a rozjel se zpátky do rodné vesnice.

Nejel dlouho, když se mu najednou zazdálo, že slyší z houští u cesty zvláštní křik. Slovatný rytíř don Quijote – a odted' mu už tak opravdu můžeme říkat – se zaradoval. To nejspíš volá nějaký nešťastník nebo nešťastnice, kteří potřebují mou pomoc. Ani jsem nedoufal, že tak brzy dostanu první příležitost prokázat svou statečnost a odvahu.

Hned se vydal směrem, odkud nářek vycházel.

V nedalekém lesíku uviděl asi patnáctiletého výrostka, do půl těla svlečeného, jak dostává výprask od statného sedláka.

„Slitujte se, pane, už dost! Slibuju, že to víckrát neudělám, věřte mi!“ prosil kluk, ale sedlák ho dál mydlil opaskem přes záda.

Don Quijote se zhluboka nadechl a zavolal: „Chováte se jako zbabělec, pane! Není čestné bít někoho, kdo se nemůže bránit. Když už chcete mermomocí s někým měřit síly, změřte je se mnou!“

Když sedlák uviděl podivnou postavu na koni, hrklo v něm jak ve starých pendlovkách a hned začal vysvětlovat:

„Abyste tomu rozuměl, pane, tenhle kluk je můj čeledín. Je to bu-dižkničemu. Zase mi ztratil ze stáda další ovci. Pokolikáté už?! Ale já mu ukážu, mizerovi! Ať si nemyslí, že dostane tenhle měsíc výplatu, kdepak! Jenom mě darmo vyjídá a není za ním vidět žádná práce!“

„Slyšíte ho, slovutný pane?“ obrátil se mladík k rytíři na koni, protože zavěťřil, že by mu od něj mohla přijít pomoc. „Nezaplatí mi výplatu, lakomec! Už devátý měsíc v řadě jsem od něj neviděl ani vindru! To je pěkná nespravedlnost!“

Jakmile don Quijote uslyšel slovo nespravedlnost, okamžitě mu bylo všechno jasné. No ano, trestat nespravedlnost a napravovat křivdy, to je jeho poslání, proto se přece vydal do světa! Obořil se na sedláka:

„Mizerný ničemo! Při slunci, co na nás svítí, že vás probodnu tímhle kopím?! Zaplatte čeledínovi hned a bez řečí! Ne-li, je mi svědkem Bůh, jenž nám vládne, že vám ihned pomohu z tohoto světa!“

Sedlák se vylekal. „Copak mám u sebe tolik peněz? Ale nebojte se, vašnosto, já tady chlapi zaplatím, jen co se vrátíme domů! Pojď, hochu, pojď! Dáme účty hezky do pořádku. Spánembohem, pane rytíři!“

Don Quijote se spokojeně usmál a blahosklonně pokynul sedlákovi na rozloučenou. „Nu dobrá, věřím vám! Vraťte se tedy s pokojem domů a vyplaťte čeledínovi mzdu, kterou mu dlužíte! A ty, hochu, jdi pokorně se svým pánem a přišť si lépe hled' svěřeného stáda.“

Mladík se rozkřičel na celé kolo: „Mám s ním jít domů? To nemůžete myslet vážně, pane! Víte, jak to dopadne? Nedá mi ani halíř a zmlátí mě tak, že si týden nesednu!“

„Nevzpouzej se, bláhový hochu, a poslechni,“ odvětil přísně don Quijote. „Tento rytíř mi dal své čestné slovo a on je dodrží, tím jsem si jist!“

„Jaký rytíř, u všech čertů!“ zajíkal se čeledín. „Je to jenom obyčejný sedlák!“

Don Quijote ho neposlouchal a pokračoval dál velice důstojným hlasem: „Slovo, které dal mně, dodržet musí. A ne-li, pak přísahám, že se vrátím a potrestám ho, i kdyby se přede mnou skryl pod zem jako ještěrka. Přejete-li si vědět, kdo vám dává rozkazy, vězte, že jsem udatný rytíř don Quijote de la Mancha, napravovatel bezpráví a křivd. Sbohem!“

Pobodl Rocinanta a odjel. Sedlák za ním hleděl, a když viděl, že zmizel za lesem, obrátil se k čeledínovi:

„Tak pojd', synáčku, ať ti vyplatím, co jsem ti dlužen, jak rozkázal ten napravovatel bezpráví. A ještě ti něco přidám navrch, jen se těš!“

Jak myslíte, že to dopadlo? Sedlák čapl čeledína a začal ho mlátit jako nezralé žito.

Don Quijote zatím ujížděl k domovu a v duchu si liboval, jak krásně napravil první křivdu své rytířské éry. Smíš se nazývat šťastnou, krásná Dulcinea z Tobosa, říkal si, neboť osud tomu chtěl, abys ovládla svou vůlí a milostí tak udatného a výborného rytíře, jakým je a zůstane don Quijote de la Mancha. Ten, jenž – celý svět o tom ví – byl včera pasován na rytíře a dnes už odčinil největší křivdu, jaké se kdy dopustily nerozum a krutost: vyrval bič z rukou nemilosrdného nepřítele, bijícího bezdůvodně něžné děcko.“

Rytíř byl sám se sebou nadmíru spokojený.

Asi tak po dvou mílích uviděl v dálce několik postav na koních. Byli to kupci se vzácnými látkami. Ale to don Quijote nevěděl a bylo mu to celkem jedno. Rychle lovil v paměti, co má podle dobrodružných románů udělat rytíř, když cestou potká neznámé poselstvo. Vzpomněl si zakratičko. Narovnal se v sedle, chytil kopí pevněji do ruky, popostrčil si helmici a pozvedl štít. „Zastavte se, udatní rytíři, a slyšte má slova!“ prohlásil dunivým hlasem. „Je-li vám život milý, hned teď zde na místě uznáte, že císařovna kraje la Mancha, neporovnatelná Dulcinea z Tobosa, je nejkrásnější ženou pod sluncem!“

Kupci se zastavili a nedůvěřivě hleděli na divného rytíře. Hned jim svitlo, že mu asi haraší.

„A kdopak to je, ta vaše Dulcinea z Tobosa, milostivý rytíři?“ zeptal se jeden z nich. „Ukažte nám ji, my si ji prohlédnem a pak vám řeknem!“